

Posudek oponenta na bakalářskou práci Markéty Niemcové
„Vliv arteterapie na rozvoj sociálního chování osob s reziduální schizofrenií“

Gabriela Seidlová Málková, Ph.D.

Předkládaná práce se věnuje tématu praktického užití arteterapie při práci s klienty reziduální schizofrenie.

Má 73 stran textu včetně seznamu použité literatury a cca 10 stran příloh tvořených obrazovým, grafickým i textovým materiálem včetně nástrojů užitých pro sběr dat.

Autorka sama vymezuje hlavní téma své práce jako „život člověka nemocného schizofrenií v chronickém stádiu... a úsilí zmapovat vybrané aspekty sociálního chování těchto lidí a úspěšnost psychoterapeutické metody zvané arteterapie...“. V kapitole Cíl porovnávací studie pak autorka vymezuje cíle vlastní empirické studie takto: „...zmapovat v přirozených podmínkách sociálního zařízení působení arteterapie na sociální chování u reziduálních schizofreniků ...“. Pro sledování vlivu arteterapie pak vybírá některé aspekty sociálního chování klientů a emoční „rozpoložení“ klientů. Představuje zde také čtenáři hypotézu pro empirickou studii: „... ve všech výše zmíněných oblastech může být arteterapie schizofrenním pacientům prospěšná“... práce dále usiluje: „nalézt s využitím různých hodnocení metodu, která nejlépe vypoví o zkoumaných životních aspektech.“

V hodnocení předkládané práce budu vycházet z předpokladu, že bakalářská práce je textem prezentujícím badatelský počín základního stupně. Mělo by se jednat o výzkumnou práci, o prezentaci výzkumu, jaký je student bakalářského stupně schopen zvládnout. Práce kolegyně Niemcové slibuje empirickou studii na téma, které by se asi na té nejobecnější úrovni dalo označit jako vliv arteterapie na sociální chování a emoční oblasti života schizofrenních klientů Domova v Libči.

Předně je třeba konstatovat, že práce už v samých základech její realizace postrádá dobré vymezení výzkumných otázek. Autorka nabízí čtenáři cíle a záměry v podobě, ve které jsem je výše přepsala. Nabízí čtenáři dokonce jakousi „hypotézu“, která měla empirickou studii řídit. Dle mého názoru je ale velice problematické pracovat s hypotézou, která není v textu žádným způsobem podložena, konstruovaná a saturovaná relevantní teorií nebo předchozím výzkumem. Část textu, která by se z hlediska stavby textu dala považovat za „teoretickou“ nebo připravující empirickou studii je věnována jen vymezení základních pojmů (co je schizofrenie, arteterapie, arteterapeut, zásady práce s nemocnými schizofrenií apod.). Nikde se zde ovšem neobjevuje ani zmínka o vztahu který má empirická studie sledovat, o tématu, nebo o prospěšnosti arteterapie v terapii schizofrenie, či o vlivu arteterapie na sociální chování nebo emoční život sch. pacientů. Námět tak působí jaksi uměle, dokonce nepatřičně-čtenář si totiž nemá důvod myslet, že čerpat energii pracoviště v Libči a jejích zaměstnanců, že úsilí autorky či vedoucí práce má jiný důvod než jen sepsání nějakého textu k obhajobě bakalářské práce. I to nejmenší úsilí autorky pracovat se základními principy badatelského počínání by totiž zcela jistě mohlo vést ke zjištění, že například „... metodu, která nejlépe vypoví o zkoumaných životních aspektech (schizofreniků) již někdo ve výzkumu našel.“ To zjistit by ovšem vyžadovalo kvalitní práci se zdrojovými materiály, literaturou, rešerši publikací z výzkumu apod., tedy práci, která má tvorbě cíle a výzkumných otázek nebo hypotéz výzkumu předcházet. V předkládaném textu je hypotéza autorky jen předpokladem, nebo dokonce přáním, není v žádném případě hypotézou.

Jelikož předkládaná práce popisuje studii realizovanou v reálném světě, v prostředí zdravotnického zařízení s reálnými klienty, považuji za naprosto nevhodné opomíjet základní principy etického přístupu ve výzkumu. Autorka uvádí, že se při své práci řídila etickým kodexem navštěvovaného pracoviště (Libeč), ovšem otázky etiky výzkumu nechala zcela stranou. Považuji za naprosto nevhodné realizovat rozhovory s klienty, zadávat dotazníky

zaměstnancům Domova v Libči a pracovat s výtvořky klientů aniž by těmto procedurám předcházela nějaká forma informovaného souhlasu všech angažovaných respondentů, případně instituce. Připadá mi také nevhodné říkat klientům, že cokoliv řeknou zůstane tajemstvím, pokud toho nemůžeme dostat- bakalářská práce přece není tajný dokument. Jelikož tvorba výzkumných otázek předkládané práce není přesvědčivá, je také dosti obtížné hodnotit relevantnost a vhodnost procedur, metod a technik, které autorka pro vlastní výzkumnou studii realizovala. Zdá se, že ve výzkumném terénu de facto sleduje dvě roviny: perspektivu zaměstnanců Domova v Libči, která má sloužit hodnocení pokroků sch. klientů v sociální oblasti a v oblasti emoční vlivem arteterapie. Druhou rovinu pak představují rozhovory s klienty Domova a hodnocení pokroku klientů od arteterapeuta (zde jen klientů se sch.).

Logika studie je zřejmě taková, že klienti ze skupiny arteterapeutické budou vykazovat lepší profil v oblasti sociálního chování (hodnoceného personálem Domova) a v emoční oblasti (hodnocené rozhovorem s klienty?) Z hlediska metodologického mi připadá naprosto nevhodné, aby kontrolní skupinu tvořili klienti, kteří nejsou vystavováni nějakému terapeutickému působení. Pokud má jít o identifikaci přínosu arteterapie, pak by z hlediska metodologie bylo třeba, aby kontrolní skupina byla tvořená lidmi, kteří naplňují kritéria, s nimiž autorka pracovala: pohlaví, věk a případně další socioekonomické charakteristiky. Klíčové ovšem je, aby kontrolní skupina také pracovala s nějakou terapeutickou aktivitou. Pokud tomu tak není, pak hodnocení, které v textu autorka připisuje vlivu a přínosům arteterapie, je možné stejně tak považovat za důsledek tzv. nespecifického vlivu- což může být například osobnost terapeuta, nebo prostý fakt, že s klienty někdo pracuje, věnuje jim svůj čas a vytváří nějakou formu sociálního kontaktu (tedy mohl by to být třeba ergoterapeut...). Z tohoto úhlu pohledu je myšlenková linie předkládaného výzkumu mylná (je na místě opět poznamenat, že tomuto významnému přehmatu by opět mohla autorka předejít kvalitním studiem literatury a relevantních výzkumných publikací) .

Dále, dotazník pro ošetřující personál je dle mého názoru nevhodně sestaven. Tím nechci nijak zpochybňovat kvalitu přínosu konzultací s vedoucí práce nebo s personálem Domova. Moje námitka se týká spíše relevantnosti oblastí, které dotazník sleduje ve vztahu ke sledovaným otázkám („hypotéze“) a cílům výzkumné studie. V textu není nikde uvedeno, proč je volba oblastí dotazníku pro plnění cíle výzkumu taková jaká je. Můžeme se domnívat, že jsou to oblasti, které považuje personál Domova za důležité. Nabízí se ale otázka, zda i pro záměr studie jsou tyto oblasti relevantní. Je někde v literatuře nebo v existujících publikacích (výzkumných nebo z oblasti psychoterapie) alespoň náznak, že arteterapie by mohla pozitivně ovlivňovat například sebeobsluhu, nebo kompetence klienta v oblasti komunikace (nebo jiné oblasti) ? Pokud ne a především pokud s touto informací nepracuje v textu (resp. nepracovalo při tvorbě dotazníku), pak je tématická struktura dotazníku nepřijatelná. Osobně mám také problém s některými formulacemi v dotazníku. Používat v otázkách slova jako „vyrovnaný/vyrovnanější dojem, aniž bychom mohli zaručit shodu ve vnímání toho, co je vyrovnanost; nebo pracovat s pojmy jako lingvistický, gramatický, emoce, agresivita... aniž bychom si mohli být jistí, že všichni naši respondenti těmto slovům dobře rozumí, je metodologický přehmat. Navíc tvorba dotazníků je velice náročná a vyžaduje provázanost s tématem výzkumu, víceúrovňovou práci na specifikaci jeho obsahu: pokud autor výzkumu tvoří nový dotazník, je minimálně třeba, aby dotazník ověřoval v předvýzkumu. Prezentace výsledků výzkumu sycená daty z dotazníků má výrazně deskriptivní charakter, postrádá jakoukoliv interpretační rovinu. Porovnání výkonů respondentů sledovaných skupin (A- se schizofrenními s arteterapií a B schizofrenními bez arteterapie) je realizováno jen graficky, ale ne datově. Pokud by autorka chtěla používat formulace jako „...klienti skupiny A více skrývají negativní pocity jako smutek...“ Měla by relativní formulace jako více/ méně než... opatřit konkrétními a relevantními podklady. Nestačí pouze ukázat graf, kde bude

vidět, že ve sledované oblasti se sledované skupiny liší a jaké skóre klienti obou skupin dosáhli (např. v oblasti sebeobsluhy ot. č. 1- skupinaA měla skóre 3, 7 a B 3,0) : Co může vést k nějakým závěrům a umožňuje badateli podávat nezkreslené informace je například kvalitní popis dat (deskriptivní statistika) a pak zaměřenost na stav, kdy rozdíly mezi skupinami ve sledovaných oblastech budeme popisovat pomocí statistické významnosti. Pak lze o teprve začít přemýšlet o jiném než nespécifickém vlivu - ovšem podotýkám přemýšlet, pořád zde totiž zůstává problém s nevhodně zvolenou kontrolní skupinou.

Kasuistiky, které autorka předkládá v rámci empirické studie, by mohly být kvalitním materiálem pro sledovaný cíl výzkumné studie, kdyby existovala v textu nějaká vodítka a kritéria hodnocení vývoje kresby sledovaných klientů. Deskripce je v tomto případě poutavá, ale tam její badatelský rozměr končí. Osobně jsem nepochopila význam této části empirické studie pro navrhované cíle výzkumu.

Rozhovor s klienty Domova považuji za další neblahý metodologický přehmat. Čemu měly tyto rozhovory v kontextu předkládané práce sloužit? Co přinesly? Navíc se domnívám, že uvádět rozhovory jakou součást procedur sběru dat a nenabídnout žádnou informaci o způsobu (resp. metodě) jejich zpracování a neposkytnout jejich přepis je v akademickém a vědeckém textu nepřijatelné. To, že každý člověk, kterého se budeme na něco ptát bude mít „jiný názor a jiné důvody“ není zjištění, které by stálo za čas a energii respondentů.

Shrnutí i diskuse se opírá jen o zkušenosti z realizace sběru dat v terénu, prakticky vůbec o data z výzkumu.

Předkládaná práce má dle mého názoru mnoho nedostatků a minimálně ty, na které upozorňuji, považuji za závažné. Osobně předkládanou práci považuji za hranici přípustitelnosti k procesu obhajoby. Jelikož se ale jedná o práci vedenou externím konzultantem, považuji za vhodné, aby autorka dostala příležitost podobu a obsah své práce hájit.

Mgr. Seidlová Málková, Ph.D.

V Praze 12. 10. 2009